

29.9.2011

Dnro 2096/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

PÄÄTÖS POLIISIVANKILAN OLOSUhteITA ARVOSTELEVAAN KANTELUUN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 1.6.2010 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä poliisivankilan menettelyä siinä, miten säilytettävälle tutkintavangille tarjotaan mahdollisuutta poliisimiesten välityksin, omalla kustannuksellaan hankkia esimerkiksi makeisia poliisiaseman kahvilasta. Toiseksi kantelijan arvostelu kohdistui siihen, miten elintarvikkeiden ostaminen kaupasta poliisin välityksin onnistuu.

Kantelijan mukaan osa poliisimiehistä suostuu ostamaan poliisien kahvilasta tuotteita säilytettävänä oleville ja osa ei. Kantelijan mukaan kaupassa käyntiin liittyy ongelma, koska osa esitutkintaa suorittavista poliisimiehistä ostaa kaupasta elintarvikkeita säilytettävänä olevalle tämän omalla rahalla, mutta osa ei. Kantelijan mukaan tämä on omiaan luomaan tilanteen, jossa ns. yhteistyöhaluinen tutkintavanki saa kaupasta tavaraa, mutta ns. yhteistyöhaluton ei saa.

Kantelija arvostelee lisäksi sitä, että poliisivankilassa säilytettävänä olevat tutkintavangit ja esimerkiksi kärjämatkalla olevat vankeusvangit ovat erilaisessa asemassa oman rahan käytön ja edellä kuvattujen hankintojen suhteen. Lisäksi kantelijan mukaan vankeusvangeille ei saa jättää rahaa kun taas pidätetyille ja tutkintavangeille saa jättää rahaa 20 euroa.

Kantelija kertoo olleensa tutkintavankina säilytettävänä poliisivankilassa 12.–28.5.2010.

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Saadun selvityksen perusteella kantelijalle on tämän rahalla ostettu tuotteita kaupasta ja poliisin henkilöstön kahvilasta yhteensä 161,50 e uolla. Totean, että hän ei kirjoituksessaankaan mainitse mitään yksittäistä tapausta, jossa arvostelu kohdistuisi hänen kohteluunsa. Ymmärrän kantelijan kirjoituksen enemminkin yleisluontoisena arvosteluna mahdolliseen eriarvoiseen kohteluun eri perusteella säilytettävien välillä.

Vanhempi rikoskonstaapeli kertoo hankkivansa tutkimiensa juttujen tutkintavangeille näiden pyynnöstä kaupasta hygieniatuotteita ja elintarvikkeita ja savukkeita. Hänen mukaansa hänen edellä kuvattu menettely on riippumatonta siitä, onko epäilty ns. yhteistyöhaluinen vai ei.

Ylikomisarion lausunnon mukaan kantelijan kertomia epäasiallisia tai epätasa-arvoisia piirteitä ei esiinny. Tavaroiden hankkiminen säilytettäville toteutetaan voimassa olevien ohjeiden mukaisesti.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan poliisivankilan osalta on vuonna 2007 annettu ohjeet muun muassa tavaran vastaanottamisesta. Lausunnon mukaan ohjeet saisivat olla hieman tarkemmat, mutta niistä ilmenee kuitenkin putkalain ja sen nojalla annettujen muiden säännösten mukaiset linjaukset rahan käytöstä. Putkalain säännökset huomioon ottaen poliisivankilan ohjeissa tavaran vastaanottamisesta on voitu kieltää rahan vastaanottaminen kokonaan vankeusvankien osalta. Lausunnon mukaan tätä ohjeen kohtaa tulisi ehkä hieman täsmentää niin, etteivät rajoitus ja kieltä olisi välttämättä ehdottoman kategorisia, vaan harkinnanvaraisia. Lausunnon mukaan hallussaan olevan vankeusvankien rahankäyttöä ei rajoiteta. Ainoastaan rahan vastaanottamista vankeusvangeille on rajoitettu.

Poliisihallitus katsoo lausunnossaan, että tutkintavangilla on oikeus omalla kustannuksellaan hankkia muun muassa elintarvikkeita putkalain 4 luvun 4 §:n perusteella. Lisäksi poliisihallitus viittaa sisäasiainministeriön poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta antamaan ohjeeseen, jonka mukaan vapautensa menettäneen voidaan antaa, ellei esitutinnan suorittaminen, säilytysvarmuus tai säilytystilojen järjestys siitä vaarannu, vastaanottaa ja omalla kustannuksellaan hankkia häntä koskevaa asiaa käsittelevän poliisimiehen tai vartijan välityksellä kohtuullisessa määrin ravintoaineita, virvoitusjuomia, tupakkaa, vaatteita ja luettavaa ottaen huomioon vapaudenmenetyksen kesto aika.

Lausunnon mukaan poliisihallituksen valvonta- ja hälytystoimintayksikkö valmistelee yhtenäisen valtakunnallisen järjestyssäännön poliisivankiloihin. Valmistelussa otetaan huomioon myös tässä kanteluasiassa esiin tulleet seikat.

3.2

Sovellettavat oikeusohjeet

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki) 4 luvun 3 ja 4 §:t kuuluvat seuraavasti:

3 §. Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito.

Vapautensa menettäneellä ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Vapautensa menettäneen hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan poliisin säilytettäväksi tai talletetaan vapautensa menettäneen kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Vapautensa menettäneelle voidaan myöntää lupa pitää säilytystilan järjestyssäännössä määrätty vähäinen määrä rahaa hallussaan.

4 §. Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.

Vapautensa menettänyt saa omalla kustannuksellaan hankkia säilytystilan ulkopuolelta sellaisia käyttöesineitä, tarvikkeita ja elintarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla säilytystilassa sallittu.

Vapautensa menettäneen oikeutta käyttää säilytystilan ulkopuolelta tulevaa rahaa ja muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai säilytystilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Vapautensa menettänyt saa perustellusta syystä poliisin välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä säilytystilan ulkopuolelle tai toiselle vapautensa menettäneelle.

Vankeuslain 9 luvun 3 ja 4 §:t kuuluvat:

3 §. Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito.

Suljetussa vankilassa vangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Vangin hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan vankilassa säilytettäväksi tai talletetaan vangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Avolaitoksessa olevalla vangilla on oikeus pitää hallussaan rahaa ja muita maksuvälineitä. Ne voidaan hänen pyynnöstään ottaa vankilassa säilytettäväksi tai tallettaa hänen tililleen pankkiin.

Vangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta.

4 §. Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.

Vankilan on järjestettävä vangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa.

Vanki saa hankkia vankilan välityksellä käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla sallittu.

Suljetussa vankilassa oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa ja muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se vankilan tai vankilan osaston turvallisuus huomioon ottaen on perustelua.

Perustellusta syystä vanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille.

Tutkintavankeuslain 5 luvun 3 ja 4 §:t kuuluvat:

3 §. Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito.

Tutkintavangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Tutkintavangin hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan vankilassa säilytettäväksi tai talletetaan tutkintavangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Tutkintavangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta.

4 §. Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.

Vankilan on järjestettävä tutkintavangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa.

Tutkintavanki saa omalla kustannuksellaan vankilan ulkopuolelta hankkia sellaisia käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla vankilassa sallittu.

Tutkintavangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä tutkintavankeuden tarkoituksen tai vankilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Perustellusta syystä tutkintavanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille.

Putkalain 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan tätä lakia sovelletaan poliisin lain nojalla säilyttämien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun. Pykälän 2 momentin mukaan lakia sovelletaan vapauden menetyksen syy huomioon ottaen poliisin säilytettävänä muuten kuin tutkintavankeuden, pidättämisen tai kiinni ottamisen perusteella olevan kohteluun, jollei muualla laissa toisin säädetä.

Tutkintavankeuslain 1 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan tutkintavankeuden toimeenpanosta poliisin säilytystilassa säädetään erikseen.

Sisäasiainministeriön poliisiosaston ohjeessa "Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelu" (SMDno/2008/767) kohdassa 5. Omaisuuden käsittely todetaan varojen käytöstä seuraavaa:

Vapautensa menettäneellä ei ole oikeutta ilman erillistä lupaa pitää hallussaan rahaa tai maksuvälineitä. Vapautensa menettäneellä hallussaan olevat rahat voidaan tallettaa vapautensa menettäneen kustannuksella hänen tililleen pankkiin ottaen huomioon vapauden menetyksen kesto aika.

Muulle kuin päihtyneiden säilytystilassa säilytettävälle vapautensa menettäneelle voidaan kuitenkin myöntää lupa pitää hallussaan vähäinen määrä rahaa, kuitenkin enintään viisikymmentä euroa.

Vapautensa menettäneen voidaan antaa, ellei esitutkinnan suorittaminen, säilytysvarmuus tai säilytystilojen järjestys siitä vaarannu, vastaanottaa ja omalla kustannuksellaan hankkia häntä koskevaa asiaa käsittelevän poliisimiehen tai vartijan välityksellä kohtuullisessa määrin ravintoaineita, virvoitusjuomia, tupakkaa, vaatteita ja luettavaa ottaen huomioon vapaudenmenetyksen kesto aika. Tavarat on tarkastettava vapautensa menettäneen tai todistajan ollessa läsnä.

Varojen käytöstä on pidettävä kirjaa. Kirjanpidosta tulee ilmetä ainakin ajankohta, käytetty tai vapautensa menettäneen haltuun annettu rahamäärä, sekä asiaa hoitaneen henkilön tiedot. Jos kirjaa pidetään erillisellä lomakkeella, se säilytetään KIP-tulosten yhteydessä.

Vapautensa menettäneen asioiden hoitamisesta ei saa ottaa palkkiota tai muuta hyvitystä. Kaupanteko ja muut varallisuustoimet poliisin henkilökunnan ja vapautensa menettäneen kesken on kielletty.

3.3

Kannanotto

Putkalain soveltamissäännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 90/2005 vp) todetaan:

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että ehdotetun lain henkilölliseen soveltamisalaan kuuluisivat myös poliisin muulla laillisella perusteella kuin tutkintavankeuden, pidättämisen tai kiinni ottamisen johdosta säilyttämät henkilöt. Ehdotettua lakia ei kuitenkaan sovellettaisi sellaisten poliisin säilyttämien henkilöiden kohteluun, joiden osalta kohtelusta on muualla laissa säädetty toisin. Näin esimerkiksi poliisin tiloissa säilytettävien rangaistusta tai sakon muuntorangaistusta suorittavien vankien osalta sovellettaisiin, mitä kyseisten vankien osalta erikseen säädetään. Näiltä osin poikkeuksen muodostaisivat kuitenkin ehdotetun lain 15 luvun vartijoita koskevat säännökset. Koska uuden vankeuslain vartijoiden toimivaltuuksia koskevat säännökset soveltuisivat ainoastaan vankeinhoitolaitoksen palveluksessa oleviin vartijoihin, sovellettaisiin ehdotetun lain 15 luvun poliisin palveluksessa olevien vartijoiden toimivaltuuksia koskevia säännöksiä myös silloin, kun poliisin palveluksessa olevat vartijat olisivat tekemisissä poliisin säilyttämien vankeusvankien kanssa.

Sovellettaessa lakia pykälän 2 momentissa tarkoitettuihin henkilöihin olisi otettava huomioon vapauden menetyksen syy. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että tällaisen vapautensa menettäneen osalta tulisi ehdotetussa laissa säädettyjen vapautensa menettäneen oikeuksien rajoitusten soveltamisessa huomioida se peruste, jonka vuoksi hän on joutunut poliisin säilytettäväksi. Esimerkiksi noudettavaksi määrätyle todistajalle voitaisiin sallia matkapuhelimen hallussapito, jollei tästä aiheutuisi vaaraa säilytystilan järjestykselle, koska säilytettävän henkilön vapauden menetyksen peruste ei lähtökohtaisesti edellyttäisi henkilön yhteydenpidon valvomista.

Edellä todetun ja tutkintavankeuslain 1 luvun 1 §:n 4 momentin sekä putkalain 1 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentin perusteella vankeusvankeihin sovelletaan myös poliisin tiloissa säilyttämisen aikana vankeuslakia kun taas poliisin tiloissa säilytettävään tutkintavankiin sovelletaan putkalakia.

Totean em. säännösten perusteella olevan mahdollista, että poliisivankilassa säilytettävän vankeusvangin oikeus pitää hallussaan rahaa on erilainen kuin poliisivankilassa säilytettävänä olevan tutkintavangin. Tutkintavangille voidaan putkalain 4 luvun 3 §:n 2 momentin perusteella myöntää "lupa pitää säilytystilan järjestyssäännössä määrätty vähäinen määrä rahaa hallussaan". Sen sijaan vankeusvankilla ei vankeuslain 9 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan "ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Vangin hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan vankilassa säilytettäväksi tai talletetaan vangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin".

kiin."

Mitä tulee rahan vastaanottamiseen laitoksen ulkopuolelta, sekä poliisivankilassa säilytettävän tutkintavangin että vankeusvangin oikeutta käyttää tällaista rahaa voidaan lain mukaan rajoittaa. Tutkintavangin osalta putkalain 4 luvun 4 §:n 3 momentin mukaan rajoittaminen on mahdollista, jos "se on välttämätöntä vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai säilytystilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi". Vankeuslain 9 luvun 3 momentin mukaan edellytykset ulkopuolelta tulevan rahan käytön rajoittamiseen on, että "se vankilan tai vankilan osaston turvallisuus huomioon ottaen on perusteltua."

Tutkintavankeuslain ja putkalain säännökset ulkopuolelta tulevan rahan käytön rajoittamiseen ovat identtiset ja kynnys rajoittamiseen on korkeampi kuin vankeuslain kohdalla. Tutkintavankeuslain ja vankeuslain erilaista kynnystä perusteltiin näitä lakeja koskevassa hallituksen esityksessä (HE 263/2004 vp) syyttömyysolettamalla, mistä "aiheutuu, että rajoittamisen kynnys olisi korkeampi kuin vankeusvangeilla".

Poliisivankilan tapaamis- ja tavarain vastaanotto-ohjeiden mukaan "Rahaa otetaan vastaan rajoitettuihin (10–20 euroa) mm. savukkeiden ja ruokatarpeiden hankkimista varten. Kaikki ostot ja rahankäyttö on merkittävä KIP-kaavakkeeseen. Vankeusvangeilla toimitettavaksi ei ilmenneiden väärinkäytösväitteiden vuoksi oteta vastaan rahaa."

Käytettävissä olevan selvityksen perusteella siinä, haetaanko vangille tämän kustannuksin tuotteita kaupasta tai poliisien omasta kanttiinista ei näytä olevan hänen statuksestaan johtuvaa eroa. Tosi-asiallinen ero kuitenkin saattaa syntyä siitä, että vankeusvangeilla ei ole mahdollista ottaa vastaan rahaa laitoksen ulkopuolelta.

Poliisilaitos on lausunnossaan katsonut, että poliisivankilan ohjetta siltä osin kuin siinä on kategorisesti evätty vankeusvangeilta mahdollisuus ottaa vastaan rahaa laitoksen ulkopuolelta, olisi syytä täsmentää niin, että rajoittamisen perusteena tulisi olla laissa mainitut seikat. Voin yhtyä lausuntoon. Ohjeen peruste "ilmenneiden väärinkäytösten vuoksi" ei mielestäni ainakaan ehdottomasti tarkoita laissa mainittuja rajoittamisen edellytyksiä "jos, se vankilan tai vankilan osaston turvallisuus huomioon ottaen on perusteltua".

Kun rajoittamisesta päättäminen kuuluu laitoksen toimivaltaan ja kun Poliisihallituksen lausunnon mukaan Poliisihallituksen valvonta- ja hälytystoimintayksikkö on valmistelemaan yhtenäistä valtakunnallista järjestyssääntöä poliisivankiloihin, pidän riittävänä saattaa edellä esittämäni käsityksen poliisivankilan ohjeen laatineen ylikomisarion ja poliisilaitoksen tietoon. Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Poliisihallitukselle.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen vankeusvangille poliisivankilaan laitoksen ulkopuolelta toimitetun rahan vastaanottamisen rajoittamisesta ylikomisarion ja poliisilaitoksen tietoon. Saatan käsitykseni myös Poliisihallituksen tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni ylikomisariolle, poliisilaitokselle ja Poliisihallitukselle.